

УДК 811.161.3:801.612

У.І. Куліковіч,

кандыдат філалагічных навук,

дацэнт кафедры рэдакцыйна-выдавецкіх тэхналогій БДТУ

ЗНАК НАЦІСКУ Ў ПІСЬМОВЫМ ТЭКСЦЕ

Пытанні нармалізацыі і чысціні літаратурнай мовы належаць да актуальных, якімі цікавяцца і шырокія колы грамадскасці, і спецыялісты-мовазнаўцы. Побач з умелым выкарыстаннем слоўных і граматычных магчымасцей мовы, яе інтанацыйнай выразнасці, захаванне вымаўленчых нормаў (правіл націску і арфаэпіі) – адзін з істотных бакоў культуры беларускага маўлення [1]. Асобая роля ў гэтым працэсе належыць павышэнню культуры чытання, без якой неверагодна цяжка засвоіць агульнапрынятыя нормы ў выкарыстанні слова падчас вусных зносін. Паколькі культура чытання, як вядома, з'яўляецца састаўной часткай, або фазай, пісьма, то ў ліку першачарговых і неадкладных паўстаюць пытанні, звязаныя з нармалізацыяй пісьмовай формы беларускай літаратурнай мовы, далейшай распрацоўкі і ўдакладнення правапісу.

Пасля прыняцця Закона Рэспублікі Беларусь «Аб Правілах беларускай арфаграфіі і пунктуацыі» (2008) асобныя недакладнасці папярэдніх правапісных рэформ былі скасаваны або выпраўлены, у выніку чаго наша грамадства атрымала ў цэлым належныя рэкамендацыі адносна перадачы вуснай мовы на пісьме, аднак некаторыя аспекты гэтай праблемы ўсё ж засталіся па-за ўвагай даследчыкаў. Да іх ліку адносіцца знак націску, правілы выкарыстання якога так і не выпрацаваны па цяперашні час.

Мэта артыкула – устанавіць заканамернасці ўжывання знака націску і абгрунтаваць мэтазгоднасць стварэння правіла для яго выкарыстання.

Крыніцамі фактычнага матэрыялу сталі 96 паэтычных і праязічных зборнікаў беларускіх аўтараў, выдадзеных за апошнія 20 гадоў, а таксама часопісы «Малодосць», «Полымя», якія пабачылі свет у XXI ст.

Націск – характэрная асаблівасць беларускага слова, пульс мовы [2, с. 123]. Ён адначасова з'яўляецца і фанетычнай рысай, «якая ахоплівае адразу некалькі элементаў, у прыватнасці, усе галосныя ў слове» [3, с. 170], і марфаналагічным сродкам для адрознення сэнсу слоў (*ка́ня і каня́, ма́рыць і ма́рыць, та́мбур і тамбу́р*; «Плачу́ і пла́чу» – назва ма-

тэрыялу ў «Звяздзе» ад 16 чэрвеня, 2012 г.), і дадатковым граматычным сродкам для адрознення словаформ (*лічыць і лічы́ць, ру́кі і рукі́*) [4, с. 170]. Даказана эксперыментальна, што даўжыня націскных складоў значна больш даўжыні ненаціскных, а адрозненні паміж націскнымі і ненаціскнымі складамі па інтэнсіўнасці і частаце асноўнага тону меншыя, чым па даўжыні [5, с. 34–35].

На пісьме націскны склад абазначаецца спецыяльным знакам ', які дазваляе ўстанавіць правільнасць вымаўлення канкрэтнага слова. Як сведчыць беларускае практычнае пісьмо на сучасным этапе, выкарыстанне гэтага знака залежыць ад характару выдання, чытацкага адрасу і функцыі націскага складу. У «аптымальным» варыянце пісьма ён рэгулярна ўжываецца ў лінгвістычных слоўніках для напісання загалоўнага слова з усімі формамі; у большасці энцыклапедычных даведнікаў для загалоўных слоў; пры выданні тэкстаў, прызначаных для вывучэння беларускай мовы як няроднай, а таксама як кампанент фразавай прасодыі для выдзялення семантычна важных слоў і фарміравання акцэнтна-рытмічнай структуры фразы, бо пры яго адсутнасці «фраза перастае існаваць як цэласная прасадычная адзінка» [5, с. 32]: *Тут / Вачэюць дрэвы і кусты / І трава страляе, – / Што́ з таго забойцам, / Што ёсць ты, / Лесу Прасвятая?!* («Полымя», 2012, № 6, с. 76); *Вось мы, хаця і думаем, што вы, паважаны дзядзька, мо ўжо і бярэце (ці возьмеце) і сво́й нароўні з другімі ўдзел у гэтай расейскай часопісі, каб вырабіць і для Беларусаў лепшу будучыню, шлем вам сваё: «Памажы Божа!!!»* («Полымя», 2012, № 2, с. 139).

У кнігах, выдадзеных для малодшага школьнага ўзросту і для масавага чытача, знак націску выкарыстоўваецца непаслядоўна. Як, дарэчы, і ў многіх сучасных навуковых выданнях, што адмоўна ўплывае, як нам здаецца, на прэстыж мовы ў грамадстве. Напрыклад, адсутнасць знака націску ў спецыялізаванай манаграфіі, адрасаванай не толькі навукоўцам, але і студэнтам, не дазваляе дакладна ўстанавіць правільнае чытанне слоў тыпу *адзіначка, братаніч, тамга, кунтуш, чуга,*

таф'я [6] і як вынік зніжае якасць падрыхтоўкі будучых спецыялістаў, для якіх пытанне адносна правільнага вымаўлення гэтых слоў застаецца нявырашаным.

Акрамя адмысловага знака, націскны склад у беларускай мове можа быць вызначаны ўскосна: 1) графічным выдзяленнем літары ў націскным складзе: *Цяжкая праца* – / *Ткаць жыццё чужое...* («Маладосць», 2010, № 1, с. 17); 2) з дапамогай літар *ё, о, э, я*. Наяўнасць у слове літар *о, ё* сведчыць пра націск на складзе з гэтай літарай (*порткі, Пікасо; медаварэнне, чацвёрты*). Выключэнне: *радыё* і складаныя словы, дзе першай часткай з'яўляецца гэтае слова (*радыёаматар, радыёвузел*); словы *ётацыя, ёдаформ*; іншамойныя ўласныя назойнікі (*Агаё, Ёзафовіч*). Хаця і пры такім указанні на націскны склад зрэдку назіраюцца выпадкі, калі знак націску стаіць над літарай *о*: *Ён нёс го́луба на іржавай скамечанай блясе / Ад аўтамабільнага кола* («Маладосць», 2007, № 8, с. 14). Літара *э* ўказвае на націскны склад толькі ў спрадвечнабеларускіх словах і славянскіх запазычаннях (*вэнджаны, рэмень; Дзіравая стрэ́ха сві́ціцца, / Маўчаць анямела званы* (М. Скобла)). Літара *я* сігналізуе, што націскным з'яўляецца наступны пасля яе склад (*вярбі́на, вяха*).

У звычайным пісьмовым тэксце (публіцыстычным, мастацкім), разлічаным на шырокае кола чытачоў, нягледзячы на высновы асобных даследчыкаў, якія сцвярджалі, што вызначыць націск у прازیстым тэксце не вельмі проста [7, с. 52], што «правілы акцэнтацыі, а значыць крытэрыі прадказальнасці нават для такіх блізкароднасных моў, як руская і беларуская, у шмат якіх выпадках з'яўляюцца рознымі» [8, с. 16], ад традыцыі абазначаць націск адмовіліся, бо лічылася, што для правільнага прачытання слоў амаль заўсёды можна выясніць з кантэксту іх семантыку і на гэтай аснове арыентавацца ў пастаноўцы націску [9, с. 46]. Другім стрымліваючым фактарам ужывання знака націску былі паліграфісты. Ажыццяўляць набор і ствараць тэкст з надрадкавымі знакамі – затратна і марудна.

Сёння праблема рэдакцыйна-выдавецкай падрыхтоўкі рукапісу любой складанасці не на столькі вострая. Сучасныя інфармацыйныя тэхналогіі дазваляюць якасна і хутка сканструяваць як традыцыйную (на папяровых носьбітах), так і электронную кнігу.

Гаворачы пра першы фактар, устанавім тыповыя выпадкі ўжывання знака націску ў звычайным практычным пісьме. Вось пералік слоў, якія адносна часта выкарыстоўваюцца ў друкаваных тэкстах са знакам націску: **абра́зы** – каб адрозніць ад **абразы́**. Прад-

слава. **Го́лас на слабасі́лую падымаеш**. **Га-ворыш абра́зы мне** («Маладосць», 2007, № 1, с. 82); **абсы́палі** – каб не блытаць з **абсы́палі**: ...яны **абсы́палі** вохраю сваю зброю, мазалі твары і трусілі яе на сцэжку, якая была ледзь пазначана ў траве... (Я. Сіпакоў); **выра́зны** – каб адрозніць ад **выразны́**. **Гравюры пражскага Псалтыра** – храналагічна самыя раннія творы, яны **выра́зныя** па малюнку і тыпажу... (ЭліМБел); **га́дзіну** – каб адрозніць ад **гадзіну́**. **Гора вам, гора! Калі вы ў звон у набатны / Ў час не ударыце, / Будзеце ў страху маўчаць, / І не ачысціце з нечысці / Душы і хаты, / І не растопчаце / Лютую га́дзіну ў час** (Максім Танк); **га́ды** – каб адрозніць ад **гады́**. **Чуюць га́ды ў кожным шораху, / Што ўжо блізіцца расплата** (Максім Танк); **Га́ды** пакінулі цёмныя сховы, **Жабы** закрумкалі дзесьці ў дрыгве («Полымя», 2012, № 8, с. 84); **замялі́** – каб адрозніць ад **замялі́**: **Вечарам Сямён Калі́навіч ужо ведаў пра ўсё. За-мялі́...** (І. Пташні́каў); **за́раз** – каб адрозніць ад **за́раз**: **Самаю страшнаю для нас бывае ве-раб'іная ноч... збіраецца за́раз столькі перу-ноў...** (Я. Сіпакоў); **ка́ня** – каб адрозніць ад **ка́ня**: ...**А над лугам спакою / Вісне ка́ня знікан-ня, / Як пытанне світання, / Чый сум паста-рзў?** (Р. Барадулін); **ка́ты** – каб адрозніць ад **каты́**: **Багачы і панства / Нашы «дабрадзеі»! / Мы на суд вас клічам, / Ка́ты вы, зладзеі!** (Якуб Колас); **Ля сэрца ён хаваў іх і бярог, / Каб не знайшлі, не адабралі ка́ты, / Не кінулі слоў вольных у астрог...** (Максім Танк); **Сам не знаю, / Нашто прыдбаў гэты будзільнік. / Я і так за яго / Заўсёды раней устаю, / Буджу ка́та-гультая, / Паю засмяглы кактус...** (Максім Танк); **кара́лі** – каб адрозніць ад **кара-лі́**: **А кара́лі на шыі тваёй / Выпраменьваюць ціха святло...** («Маладосць», 2011, № 7, с. 110); **кулі́** – каб адрозніць ад **кулі́**: ...**кулі́ на-жатай загадзя леташняй травы – высокай, доўгай, падобнай на чараты – лёгка развяза-валіся, распраўляліся і як быццам самі сабой знаходзілі сваё месца на струхлелай саломе** (Я. Сіпакоў); **ма́ры** – каб адрозніць ад **мары́**: **А маршчынкі на твары – / Гэта табе на ўспамін / След свой пакінулі ма́ры, / Тыя, што ў нашым збыліся жыцці, – / Разам да Бога / Спакойна ісці** («Полымя», 2011, № 11, с. 6); **мі́люю** – каб адрозніць ад **мі́люю**: **З ветрам цябе мі́люю, / Прагні майго палону, / Табе – маё алілуя / Ты – вечны мой стод да скону** (М. Скобла); **музы́ка** – каб адрозніць ад **му́зыка**: **Пагаворвалі, што музы́ка нібыта раней служыў недзе артыстам... Знік з вёскі музы́ка з завітым аўсяным чубам** («Маладосць», 2008, № 8, с. 60); **напа́сціўшыся** – каб адрозніць ад **напасціўшыся**: **Калі,**

напáсціўшыся, / Вол пакінуў луг, / Слімак, ад страху / Ачуняўшы трохі, / Знаёмаму Жуку / Хваліўся: / – Бачыш, друг, / Як я яго сваймі / Рагамі напалохаў! (Максім Танк-6); па́дае, па́дала – каб адрозніць ад падае́, падала́: Хто падае́ нам / Галасы мінуўшчыны, / З-за адчужэння паласы? («Полымя», 2011, № 11, с. 4); Сцяжыны ўмуражэлыя радкоў / Бягуць пад засень ранішняга дрэва, / Дзе яблык падала́ Адаму Ева, / Дзе спяць сляды пегасавых падкоў (Р. Барадулін); па́лі – каб адрозніць ад палі́: Хоць у пахаванках / Гаворыцца: «Па́лі / У баях за Радзіму / Сваю гераічна...» (Максім Танк); па́ра – каб адрозніць ад пара́: Толькі па́ра клубіцца, / Толькі пырскі лятаць / І лістота ўсцілае зямлю (Максім Танк); У любую пару́ браў бацька малага Францішка на Градчаны, асабліва вясной і летам (А. Лойка); прызна́юся – каб адрозніць ад прызнаю́ся: Калі б нат палілі мяне, – / Я не прызна́юся, што іх чакаюць, / Прытаіўшыся, дзеці мае (Максім Танк); служы́ць – каб адрозніць ад служы́ць: Адна з вядучых функцый антрапона́ймаў – служы́ць паказчыкам нацыянальнай прыналежнасці персанажа (І. Гапоненка); ра́кі – каб адрозніць ад ракі́: Заядлы ж рыбак можа скокнуць на Дняпро: там, як кажуць, не толькі клюе, але з'явіліся і ракі́ («Полымя», 2012, № 2, с. 183); ста́ла – каб адрозніць ад ста́ла: Апухла галодная печ, / Ногі ста́ла рахітычна аселі, / Нож заіржаваеў / Ад бясконцай бясхлебцы... (Максім Танк); сцяга́м – каб адрозніць ад сця́гам: Час ужо сцяга́м разгорнутым шумець / Над гарадамі, над бязмежным полем (Максім Танк).

Нават гэты невялікі спіс дазваляе ўстанавіць асноўную функцыю знака націску: ён выкарыстоўваецца для размежавання амографу, міжмоўных амонімаў і формаў аднаго і таго ж слова. У такіх выпадках забяспечваецца правільнае распазнаванне лексічнай адзінкі падчас чытання. Гэта і ёсць асноўнае прызначэнне ўжытага выбарачнага знака націску, але не толькі.

Знак націску зрэдку выкарыстоўваецца для ўказання на аўтарскі (рэдактарскі) націск у слове, які не адпавядае нарматыўнаму, або ў слове, якое з'яўляецца нелітаратурным: Мож, ліне заліве́нь, / Або пастаіць пагода («Полымя», 2012, № 8, с. 15); Дзе, стому не даверыўшы нікому, / Сон падрамаць плыве на паплавы. / Дзе аніпадлеглы духу злomu / Сумуе па лістах на Пакравы́ (Р. Барадулін); Ручнікі, адбеленыя, ... карысталіся ў нас вялікаю пашанаю і пóчатам (Я. Сіпакоў); Цябе даўно / У гарачых снах маіх няма, / Бо мы блукаем па сусвеце, / Як прыві́ды («Полымя», 2012, № 2, с. 66); У лес шкандыба́ў без усякай

прычыны / І там церабі́ў я бярозам бакі (М. Шабо́віч); Гэтае слова – ма́ціца – я помню яшчэ з дзяцінства. Так нябожчык-бацька называў галоўную, апорную бэльку ў хаце (В. Рагойша).

У адзінкавых выпадках знак націску стаіць у кантэкстах, дзе стваральнікі акцэнтуюць увагу на правільным вымаўленні рэдкаўжывальных адзінак: Нерухома́я і важна́я, / Яна намагалася прасякнуць усюды, / Нават у каморкі нашага мозгу; / Нема́я і гугнява́я, / Яна выпла сірэнамі ... («Мы», с. 23); / хра́мава́ю, і прастольна́ю, / Калі бывала, дык нядоўга («Чытанне», с. 203); Са́ма квітнела, убіралася ў цеплыню і зеляніну сярэдзіна мая, бу́ла шчырая вясна... (Я. Сіпакоў), у словах іншамойнага паходжання, якія перадаюцца ў тэксте на мове арыгінала: ...цяпер яна лічылася Krankenpflegerin хворага, (то бок сядзелкай)... («Маладосць», 2011, № 3, с. 33), а таксама ў словах, якія з'яўляюцца раўнапраўнымі акцэнталагічнымі дублетами: Птушкі спяваюць весела, ласкава, / Птушкі адводзяць ад нас бяду («Полымя», 2012, № 6, с. 5); Позірка́м ласкавым грэеш, / Цешыш асеннім святлом («Полымя», 2012, № 6, с. 6); Стан яе дзявочы гэ́ткі – / Як у лузе лазі́на... / Калі б скласці ўсе прыкметы, / атрымалася б – вясна! (В. Рагойша).

Эксперыменты са школьнікамі г. Мінска, Брэсцкай, Гродзенскай і Мінскай абласцей, студэнтамі факультэта выдавецкай справы і паліграфіі БДТУ паказалі, што тыя тэксты, дзе ў падкрэсленых словах не было знака націску, чыталіся павольна, большасць навучэнцаў няправільна вымаўлялі гэтыя лексічныя адзінкі, для асэнсавання сапраўднага іх гучання вымушаны былі зноў перачытваць кантэкст, які не заўсёды ўказваў на правільнае прачытанне слова: Мазурку брынка́лі музыкі, / панкі́ дзесь запрашалі дам... («Чытанне», с. 210); / ве́цер мацне́ў, / І тады па ўсім свеце / На захад і ўсход / Паўсталі на ягоным шляху / Вышчарбленыя ка́міны заводаў, / Вострыя пікі тэлевежаў... (М. Скобла); Для колькіх яна ластава́к і зяблікаў / Эстрада́ю была на нашай вуліцы, / І колькі з яе вы́разаў я вабікаў, / Якіх звон і сягоння ў сэрцы чуецца (Максім Танк); Паселі за стол, і Патрыке́ў, сеўшы ў тарцы, пачаў казаць... («Полымя», 2011, № 11, с. 13). А назвы асобных твораў так і не былі вызначаны правільна без прачытання іх цалкам: «На прадмесці дзе дамы малеюць», «Тамперэ», «Казка пра музыку», «Калі мяне любіць» (Максім Танк), «Раі́ца», «Зэльвенская каса ў музеі Максіма Багдановіча» (М. Скобла).

Адсутнасць знака націску ў прыведзеных цытатах і назвах вершаў, безумоўна, можна расцэнюваць як своеасабліваю тонкасць, праяву даверу да культурнага чытача. Аднак, на наш погляд, варта было б ахвяраваць гэтай «тонкасцю» і паставіць знак націску, бо засваенне слова з няправільным націскам, а затым далейшае яго выкарыстанне ў вусным маўленні, як адзначаў А. Каўрус, зніжае інфармацыйнасць зместу выказвання, вядзе да эстэтычных стратаў [10].

Вынікі другога эксперыменту паказалі: сказы, дзе націскныя склады былі маркіраваны, не выклікалі ў студэнтаў дыскамфорту падчас чытання: *Заснулі плошчы, кўпалы і ліпы, / Злізала ноч неонаў сініх кроў...* (Максім Танк); *Любы пакліча бераг, / Чыстай бруі крыніца, — / Успыхне жаданне верай / Светлаю прычасціца* («Полымя», 2012, № 3, с. 75); *Любая, / Мілая, / Родная, / Я заклінаю ў журбе: / Хай вятры непагодныя / Аблятаюць цябе* («Полымя», 2012, № 6, с. 6); — *Ну, вядома, у камні ёсць / Ад дажджоў, снягоў / Шмат вады, што церушаць / Хмары на яго* (Максім Танк); *Кожны вечар да глыбокай ночы сядзеў, крэмзаў, перапісваў начыста* («Полымя», 2011, № 11, с. 57); *Прыгажосці яго берагоў падзівіся, / Пазірні: хвалі мыюць скалы загарэлыя плечы* («Полымя», 2012, № 4, с. 118).

Асноўнае прызначэнне выбарачнага знака націску — забяспечыць правільнае разуменне слова падчас чытання, размежаваўшы амаграфы, сугучныя формы слоў, уласныя назвы, іншамоўныя адзінкі, у многіх выпадках і спрадвечнабеларускую адметную лексіку. Поўны арфаграфічны даведнік беларускай мовы павінен змяшчаць указанні для выкарыстання знака націску ў спецыяльных тэкстах і выбарачным выкарыстанні надлітарнага знака ў тэкстах, разлічаных на масавага чытача.

Калі мы ўзаконім у правілах, адрасаваных работнікам друку знак націску, то зможам узяць на больш высокі ўзровень культуру чытання і распазнавання беларускамоўнага тэксту; аблегчыць чытанне твораў нацыянальнай літаратуры для многіх катэгорый грамадзян; дапамагчы тым, хто імкнецца вывучыць мову, засвоіць асноўныя яе нормы (лексічныя, акцэнталагічныя, арфаграфічныя), неабходныя для ажыццяўлення зносін у грамадстве; пераадолець псіхалагічны бар'ер паміж чытаннем і гаварэннем; павысіць узровень рэдакцыйна-выдавецкай падрыхтоўкі беларускамоўных кніг.

ЛІТАРАТУРА

1. *Беларуская граматыка*: у 2-х ч. / АН БССР, Ін-т мовазнаўства імя Я. Коласа; [Рэд. М.В. Бірыла, П.П. Шуба]. — Мінск: Навука і тэхніка, 1985. Ч. 1. Фаналогія. Арфаэпія. Марфалогія. Словаўтварэнне. Націск. — С. 354–428; *Беларуская мова: Энцыклапедыя*. — Мінск: БелЭН, 1994. — С. 232–234; 382–383; 497–498; *Бірыла, М.В.* Слоўнік націску ў беларускай мове: Для ст. шк. узросту / М.В. Бірыла. — Мінск: Нар. асвета, 1992. — 143 с.; *Вордомацкий, Л.М.* Особенности ударения существительных в русском, белорусском и украинском языках / Л.М. Вордомацкий. — Минск: Вышэйш. шк., 1988. — 128 с.; *Выгонная, Л.Ц.* Да характарыстыкі беларускага слоўнага націску / Л.Ц. Выгонная // *Пытанні культуры пісьмовай мовы* / М.Р. Суднік, А.А. Гіруцкі, А.І. Падлужны і інш.; пад рэд. А.І. Падлужнага. — Мінск: Нар. асвета, 1991. — С. 54–74; *Выгонная, Л.Ц.* Інтанацыя. Націск. Арфаэпія / Л.Ц. Выгонная. — Мінск: Навука і тэхніка, 1991. — 215 с.; *Метлюк, А.А.* Просодия белорусского языка в условиях двуязычия / А.А. Метлюк. — Минск, 1982; *Янкоўскі Ф.М.* Беларускае літаратурнае вымаўленне / Ф.М. Янкоўскі. — Мінск, 1976.
2. *Васюковіч, Л.С.* Беларуская мова ў IV класе: дапам. для настаўнікаў агульнаадукац. шк. з рус. мовай навучання / Л.С. Васюковіч, З.М. Кавалевіч, С.М. Якуба. — Мінск: Навук-метадыцэнтр вучэб. кн. і сродкаў навучання, 2002. — 240 с.
3. *Выгонная, Л.Ц.* Фанетыка беларускай мовы ў школе / Л.Ц. Выгонная. — Мінск: Нар. асвета, 1995. — 240 с.
4. *Русак, В.П.* Марфаналягія словазмянення і словаўтварэння сучаснай беларускай мовы / В.П. Русак. — Мінск: Беларус. навука, 2012. — 429 с.
5. *Мятлюк, А.А.* Аб акустычнай структуры фразавых націскаў у беларускай мове / А.А. Мятлюк // *Беларуская лінгвістыка*. — 1976. — Вып. 10. — С. 32–36.
6. *Струкава, С.М.* Лексіка беларускай мовы: гісторыя і сучаснасць / С.М. Струкава; Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Ф. Скарыны. — Мінск: Права і эканоміка, 2008. — 776 с.
7. *Кунцэвіч, Л.П.* Да праблемы акцэнталагічнай нормы / Л.П. Кунцэвіч // *Пытанні культуры пісьмовай мовы* / М.Р. Суднік, А.А. Гіруцкі, А.І. Падлужны і інш.; пад рэд. А.І. Падлужнага. — Мінск: Нар. асвета, 1991. — С. 51–54.
8. *Смулкова, Э.К.* Да пытання аб прадказальнасці ўсходнеславянскага націску / Э.К. Смуклова. // *Беларуская лінгвістыка*. — 1976. — Вып. 10. — С. 10–16.
9. *Кривицкий, А.А.* Белорусский язык. Для говорящих по-русски / А.А. Кривицкий, А.Е. Михневич, А.И. Подлужный. — Минск: Вышэйш. шк., 2008. — 383 с.
10. *Каўрус, А.* «Сабраліся», «сабралося»...: Крыху пра націск / А. Каўрус // *Роднае слова*. — 2011. — № 1. — С. 41–47.

SUMMARY

Regularities of the use of an accent mark in texts in the Belarusian language are considered in the article, results of experiment on judgment of texts are described where shock syllables were marked, and

where the accent mark wasn't, expediency of creation of a rule for accent mark use locates in special texts and its selective use in the texts meant for the general public.

Паступіў у рэдакцыю 11.02.2013 г.

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ